

MITT
VOL. 83.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 82.

אמרי שפר

קבלה על מלאכת השיר

לרבי אבשלום מורחני ז"ל

הוציא לאור

הרב אליקום כרמולי זר"ו

נרפס פעם שנית עם הוספה

פה פראנקפורט דמיין בנות הספרים של גרשון העם

שנת תרכ"ח לפ"ק.

ראש דבר

הספר הקטן הזה, מעשה ידי המדקדק רבי אבשלום מורחי, אשר קרא שמו בישראל אמרי שפר. מדברי המחבר עיני כל תחזינה, שחי בשנת קנ"א, ושם אביו ר' משה, חקטו הרב ר' שמואל הפיאבי היה מזורר נעים ומירוח. זולת זה לא כודע עליו דבר אחר. והנה על השירים המחזברים בלשון עברי, כבר דברו חכמים ראשונים וגם אחרונים, ובראשם ר' יהודה הלוי בספר הכוזרי, וחתכו ר' אברהם בן עזרא בספר לחות, ר' שמואל אבן תנן בבאור ספר קהלת, ובנו ר' משה אבן תנן בפירושו שיר השירים, ר' גס טוב בן פלקירא בספר המבקש, ר' דוד בן ביליא במאמר המכונה דרך לעשות חרוזים, ר' יצחק בן אלחנן בחזקת אחד שמו שיר השירים אשר מתחיל בשיר קטן זה:

הבט ודאָה. חבור נָאָה. פִּי הוּא מְרָאָה. טַעְמֵי שִׁירִים.

קח תּוֹרְתוֹ. וְשִׁמּוֹרְדָתוֹ. תִּקְרָא אֹתוֹ. שִׁיר הַשִּׁירִים:

רב סעדיה בן דאבן במסקלי השיר, ר' משה בן חנינ בספר דרכי כועס, זון יצחק אברבנאל בפירושו אשירה כח לידיד, ר' עזריה מן האדומים בספר מאור עינים, ר' ישע בנכנסת במאמר קרא שמו פרק בשיר, רבי משה חיים לולאטו בספר לשון למודים, ור' אילק סטוב במלכת השיר.

וזה ספר אמרי שפר, אע"פ שכתבר זה יותר מארבע מאות ושבעים שנה לא יא טבעו בעולם, כי לא היה גלוי לכל העם, רק לאחד בעיר ולשנים במדינה אשר אכלו משוב פרוי, כמו ר' אברהם דבלמש והדומה לו. וחקי הכדיב ר' מאיר כרמולי ראה אותו ויחשוב עליו שלא יאבד מן הארץ ויעתק אותו בעלם ידו עד תומם. ועל פי העתקתו הראוי, ואמרתי לחקוק אותו בעט ברזל ועפרת להכות ט תלמידי חכמים.

שבט תרכ"א. פי המדבר הצעיר אליקום כרמולי.

עד כה עורכי ה' להדפיס פעם שנית זה ספר אמרי שפר.
טבת תרכ"ח. אני הוא המדבר הקטן אליקום כרמולי.

אמרי שפר

יהר וב' תנועות ויהר וב' תנועות ויהר ותנועה.

פְּנֵה אֵלַי וְקַח דְּבָרַי אָמְרִי . וְהַדַּע סוּד בְּעֵנֶנּוּ סוּד מְלֹאכָה :
וְאֵל תִּפֶּן בְּאֹמְרֵי תַּכְסִּילִים . אֲשֶׁר דְּרָכָם מְאֹדִים הֵיא נְכוּנָה :
וְלִי תִּרְכַּב מְלֹאֲשׁ תוֹךְ קִרְבוֹת . אֲנִי תִּבְּא בְּיֹרְדֵי מַעְרָה :

תִּקְרָא סֵפֶר מְגִיד סֵתֶר אֹמְרֵי שֶׁפֶר אֵל דַּת עֲבָרִים .
אֵל סוּד מְשַׁקֵּל כְּבֹד גַּם קֵל גַּם עַל נֶקֶל הָא לָךְ טוֹרִים :

א

דע! כי מלאכת השיר יש בו שבעה תנאים¹. ובהם השיר יערב
ויועם, ואז יהיו דרכיו דרכו נועם: וכל מי שלא ישמור התנאים ההם
יהיה שירו למכמס, וחם השמש ונמס:

התנאי הראשון, צריך למשורר לברר ולטהר מכל סיג דברי שירותיו,
ולחסיר כל מלה זרה מתוך מילותיו:

התנאי השני, צריך למשורר לשמור משקל השיר ותנועותיו, אל יוסיף
ואל יגרע משקל אמרתיו:

התנאי השלישי, צריך למשורר לשמור להיות ענייני שירו חוקים.
במעבה המליצות יצוקים:

התנאי הרביעי, צריך למשורר להיות ענייני שירו קלים להבין, וכולם
נכוחים למבין:

התנאי החמישי, צריך למשורר לשמור הדקדוק. לטהר שירו מטעות
הדקדוק:

התנאי השישי, צריך למשורר לשמור שירתו לכל ימור להראותה.

¹ השבעה תנאים האלה, לקח החזןר מספר תחכוכי, שער שמכה עשר.

עד יכרר אותה: ולא ישאיר תלאתה כל עוד עליה. וטומאתה בשוליה.
רק יעבור ממנה כל החוליה. ויסיר ממנה כל בדיליה:
התנאי השבעי, צריך למשורר לשמור משירתו את קצתה. וישלך
ממנה קצתה: ויבחר לו מן החמשים. שלשים: ומן השבעים. יקח לו
ארבעים: ואז תהיה שירתו נקיה. ככלה יפיפה:

ב

ודע! כי בענין השיר בני אדם נחלקים. לשלשה חלקים²: כח
משכילים. כח כסילים. וכח משוררי פלילים: על כן צריך כל איש אשר
ירצה לשור לעשות בשיריו ענינים פשוטים וקלים. כדי שיטיבו דבריו
בעיני הכסילים: וזה אחד משלשת חלקים: וצריך להיות בשיר ענינים
חזקים ותוקף מלים. כדי שיטיבו דבריו בעיני המשכילים: וזה חלק שני
משלשת חלקים: וצריך שיהיה שירו מלאכה נקיה. ומליצה יפיפה: כדי
שיטיבו דבריו בעיני משוררי פלילים: וזה חלק שלישי משלשת החלקים:
כי השיר אשר יהיה בו הענין הראשון, יוגבה ויוגבל בעיני הכסילים.
ולא בעיני המשכילים: והשיר אשר יהיה בו הענין השני, יטב בעיני
המשכילים. ולא בעיני הכסילים: והשיר אשר יהיה בו השלישי, יתפאר
וגם יתרום בעיני משוררי פלילים. ולא בעיני האחרים משכילים
וכסילים: והשיר אשר בו שלשה הענינים האלה אין למעלה ממנו. כי
אין מי שירחיקנו:

ג

ועתה דע לך וקבל ההלכה:
דע! כי השו"א, ופת"ח חט"ף, וסג"ל חט"ף, וקמ"ץ חט"ף, כל אלה
במלאכת השיר נקראים יתדות עם תנועה אחת אשר תבוא אחריהן.
ונקראים יתדות, ר"ל פת"ח חט"ף, וסג"ל חט"ף, וקמ"ץ חט"ף, בעבור

² גם זה את לקח המחבר מספר הזירים לר' יהודה בן שלמה הרזי,
שער שמונה עשר.

כי השו"א הבאה עמהם לחד בניקודן. ע"כ נקראים יתדות עם הנועה שאחריהם.

ודע! כי הק"מץ הג"דול, והח"ר"ק, ושור"ק, והח"לם, וציר"י, והוא הנקרא קמ"ץ קט"ף, כל אלה נקראים תנועות גדולות. ויש להם חמשה בנות הנקראות תנועות קטנות והן, פת"ח, וסג"ל הנקרא פת"ח ק"טן, והח"ר"ק הבא בלא יוד אחריו, וק"בוץ שפתים והוא שור"ק, ואינו מושך אות ויו אחריו ולכן היא תנועה קטנה מפני שאינו במעלהו של שורק, מפני שהשורק מושך אחריו אות ויו למשרת, וזה לא כן. והק"מץ חט"ף גם זו תנועה קטנה, אבל במלאכת השיר דינו כשו"א ונהוג ליתד עם התנועה לאחריו. ולכן כתבתיו לך בכלל נקודי היתדות, אע"פ שהוא תנועה. וכשיבואו שני שו"אין זה אחר זה, לעולם הראשון נח והשני נע. כמו נפח"מ"ה, נקח"ל, נקד"ם, נקמ"ם, נשק"ה, נשמי"י, נלמ"ה והדומים להם. ואם חרצה להעביר שני שו"אין נחין ולא תנוע אחת מהן, אחת עושה אותו כמו נש"ף אלהים.

ועתה אפרש לך מה גרם זה הס"גול חט"ף הבא באות אל"ף של מלת אלהים, הניח השני שו"אין שבמלת נש"ף. גם מצאנו שלשה שו"אין במלה אחת, כמו, ויפול על צואריו נש"ף³. וכולם באו לחפארת המלה, אבל אם יבאו שתי תנועות אין מעלים שום אחת מהן, אבל כל אחת יקרא תנועה. וזה כלל גדול במלאכה הזאת:

עתה דע! כי כשיבואו לך במלאכת השיר אותיות כמ"ף, שהם חברי הוי"ו, שכולם אותיות השפה והיו נקודים בנקודי התנועה, בין בתנועות גדולות בין בתנועות קטנות, ויבא אות וי"ו בראשם, כמו ומש, ומשתי, ובאו, ופתחת, ומה, והדומים להם אע"פ שהיו נקודים בכל מין נקוד מנקודי התנועה וחצרך אותו ליתד, אתה מעמידו ליתד, אע"פ שנקוד השו"ר"ק הוא מנקודי התנועות. וכל זה גרם הוי"ו הבא ע"ל ראשיהם. והסימן ועבור מלכם מלפניהם וגו'. ר"ל הוי"ו העכרים והעתיקים ממעלה אל מעלה. אבל אם לא יבא אות הוי"ו בראשם אינם נחשבים אלא כפי נקודם, אם מן התנועות אם מן היתדות.

³ תמוה, אבל אין ספק שתמצאת הדגש אשר נכ"ף, לדגש חזק וע"כ הוא נשכי כפי"ן ובהו הס' ג' שאין נחין, ואמנם אין עין הולך להעיר שזה הכל.

דע! כי במלאכת השיר הזהר לעולם מושך אחריו אהר מהתנועות למשרת, והוא נקרא יתד שלם. ואותה התנועה אינה בכלל התנועות של שיר, כי אם היא משרתת לשו"א. אע"פ שהשו"א משרתת לתנועה, מכל מקום נתנו לה זאת המעלה במלאכת השיר, שחיה מושבת התנועות למשרתים:

עוד דע! כי אם תזדמן לך במלאכת השיר מלה שיהיה באמצעה אחד מן היתדות, ר"ל השו"א וחט"ף ק"מץ וחכיריהם, ואין אתה נצרך אליה, איך חושש עליה כלל אבל אתה מעבירה כאלו איננה. ולפנים אבאר לך כל זה מפורש:

ד

עוד דע! כי אם תזדמן לך תנועה גנובה, והיא השו"א הבאה באותיות ח"ע, כמו שישגי יזרה, סלגה, פיתת, יזבש, השו"א רבאה תקרא גנובה ולא תבא כי אם באותיות אלה, ר"ל באותיות ח"ע. ובאה זרה באות ה"א, כמו, קפלקלפ היתה זרים, ובמלת אלים:

עתה דע לך, כי מפני שכתבתי לך כי זאת התנועה, ר"ל התנועה הגנובה הבאה באותיות הח"ע אע"פ שהיא שו"א תקרא תנועה, דע כי סבת קריאתה תנועה גנובה, היא מפני שאינה נכרת במבטא ולכן תקרא גנובה⁴:

ועוד דע לך, כי מפני שכתבתי לך על זאת התנועה הגנובה שאע"פ שהיא שו"א והיא יתד, תקרא תנועה. דע לך, כי כל הקרמונים שקרמוני, וגם אני כך הייתי חושב. אבל א"ך לשבט שנת הקנ"א, אני חופש שפת יתר של ראב"ע⁵, ואני קורא בשער הקרואים, ומצאתי

⁴ הטעם זה מצינו ר' אברהם דנלמיש בספרו מקנה אנדרס על שם ר' אבשלום מזרחי אשר לפנינו, מה השתנה אם מאו, בדקוקים ים א"א אין זה חלק טעות ולריך להיות ספר מאזכרים, כי ענין זה לא כמלא בשפת יתר חלק בספר מאזני לשון הקודש, דף ר"א, מדגש ויכיליאה שנת ש"ז לפ"ק.

שמטעה כל החושבים כן. וזה לשונו: סְקִרְיָאִים. אם יהיה אות בצר"י שהוא קט"ץ קט"ן, או חו"לם, או שו"רק, או חיר"ק ואחריו ה"א, או חו"ת, או עי"ן והם בסוף המלה, יקרא אל"ף קודם הה"א, או החו"ת, או העי"ן, והם ינחוו כמו: קְפִיִּלְקִלְפִי בִישׁ בַּח, עֵיף גַּגְגִי על כן ישימו פתח קרוב תחת האות האחרון להורות על הא"לף. והמנקדים תחת החו"ת וחבריו שו"א, הוא טעות כי הנה ישוב ובנית שם קִפְפִי כמו קִפְפִי אבנים, ולא יהיה בניהם הפרש בקריאה, רק שזה בפ"תח וזה בצר"י והם אינם נקראים כן. עכ"ל:

עתה שים לבך לדעת ולהבין דברי. כבר כתבתי לך דעת הקדמונים כזאת התנועה, ר"ל בתנועה הגנובה, וכתבתי לך גם כן דעת ראב"ע, לכן אם תזדמן לך בידך במלאכת השיר אל חמנע עצמך מעשוחה, אלא עשה כמנהג הקדמונים. ואם תשאל ותאמר הלא כבר אמרתי לי שראב"ע מטעה האומרים כן, גם אני משיבך שאין משיבין את הארי אלא בפניו. ואם היו הקדמונים לפניו, היו משיבין בדבריו. ואם לחשך אדם למה תקרא תנועה גנובה, אמור לו מפני שהוא שו"א והשו"א הוא יחד ואנו מחשבין אותה במלאכת השיר לתנועה ואינה נכרת במכתבה. וע"כ קראנוה תנועה גנובה. ואם יאמר לך בטוב אמרת, אז אחה הראה לו דעת ראב"ע ומיד ישתכש. ואם הוא יאמר לך דעת ראב"ע וירצה להטעותך, אף אחה הראה לו כזה השער ר"ל השער הקרואים, איך החכם מטעה הקדמונים שנהגו כזאת התנועה הגנובה, אם כן נראה מדבריו שגם הקדמונים נהגו בה וע"כ נדחק ראב"ע להשיב עליהם. וכתבתי לך כל אלה למען לא ימצא שום אדם שירצה להטעותך שלא יהיה לך חשובה להשיב לו.

ה

עוד דע! כי רבים טעו בתנועה הגנובה ורצו להשימה באותיות אחרות, כמו במלת אכל כלמ"ד, וברי"ש של מלות אמר, שמר, ורצו להעבירה בתנועה. ועתה אבאר לך כל דבר למען לא יהיה לך שום ספק. דע! כי כל אותם שנהגו זה, כולם טעו. כי אין דרך להניע להם האות ההיא כאחת התנועות, אלא אם כן היתה אחריה אות נחה

כתובה. אבל כ"ף כנוי הנקבה, כמו: ידך, אונקד, נקדו בשו"א, כי יש דרך להניע בו שתקראוהו בקמ"ץ, כמו: ידך, רגלך והדומים להם. אע"פ שהוא אות נחה אחריו, לפיכך נקדו הכ"ף בשו"א סימן הנקבה ולפי שהורגלו בנקודת זאת הכ"ף, נקדו גם כן הכ"ף השרשית באחרות המלה, כמו: שפך, משה, דרך, הנה הכ"ף בהם כמו ר"ש באמר, ולמ"ד באכל. ולא נקדו הרי"ש והלמ"ד, ונקדו הכ"ף. והוצרכתי לכל זה, בעבור שלא תשמע כלל למי שיאמר לך הפך דבר. כי כל דברי סולת נקיה במלאכה זו, וכל דברי האחרים דומין לכלי חרס הנשבר שאין לו תקנה.

ודע זה גם כן, כי במלאכת השיר הם קשים התנועות והיתדות להשוותן האדם, וע"כ יצטרך פעמים להוסיף או חנועה או יחד. ונהגו להוסיף בהם מלות, גם, ואן, וצאן, ונא, והלא, ואז, ואשר, ולא, וכי.

ודע! כי השי"ן לעולם בראש המלה, היא משרחת במקום אשר נקודה בס"גול, והוא פ"תח קמ"ץ, כמו, שכיח השבעתנו, פירושו אשר ככה; ששיזפתי השמש, שאהבה נפשי, כולם במקום אשר. ומצאנו מהם בשו"א ומשמשיין במקום אשר, כמו, שהיא עמל תחת השמש, שהם בהמה המה להם. ולא מצאנו יותר בשו"א בכל כ"ד ספרים.

גם מצאנו בפתח קטן כמו, עד שקמת דבורה שקמתי אם בישראל, למען תדעון שדיו. אמנם שי"ץ שאחה מרבר עמי, בקמץ גדול להרחיב על הלשון בעבור האל"ף שהוא מאותיות הע"ה חברי האלף, שמנהגם להרחיב את אשר לפניו. גם מצאנוהו, ר"ל השי"ץ בקשר למ"ד, כמו, דש"ל אשר עמול האדם לבקש ולא ימצא, דש"ל הסער הגדול הורה, דש"ל הרעה הזאת. והוצרכתי אל כל זה בעבור שחיהו טהור במלאכתך, שלא ימצא אדם להטעותך.

אלה הם החמשה עשר מיני שיר, איש איש על שמו בחנועותיו וביתרוותיו.

שְׁמוֹר לְבִי מִעֲנָה. הִיָּה בְּמַעֲוֹד נִעְנָה.

יָרָא הָאֵל וּמָנָה. יְדַבְּרוּ הַיְשָׁרִים⁸ :

זוה פירושו, שמור יחד, לבי שתי תנועות, מענה שתי תנועות, היה יחד, במעוד, שתי תנועות, נענה שתי תנועות. גם בזה לא פירשתי לך אלא חצי פסוק, מפני שאין הפרש ביניהם כלל.

ה. עוד דע! כי יש לנו שיר ואין לו יחס, והוא תנועה ויחד ותנועה ויחד, תנועה ויחד ותנועה כמו,

גִּיל וְגִילָן אֶחָבִים וְדוֹדִים.

גִּיל אֶחָדֶשׁ אֶחָבִים וְדוֹדִים⁹ :

זוה פירושו, גיל תנועה, גי יחד; לון תנועה, אדי יחד; בים תנועה, די יחד; דים תנועה. גם בזה לא פירשתי לך אלא חצי הפסוק מפני שאין בו הפרש מהנשאר. אבל כשאמצא שיהיה הפרש אכרנו לך בלא שום שבוש למען יהיה לך כלל ספיקא:

ו. עוד דע! כי יש לנו שיר שהוא שתי תנועות ויחד, שתי תנועות ויחד, ושלשה תנועות, כמו:

עֵרַת שְׁעָרֵי רְצוֹן לְהַפְרֹתָח.

לֵיל אֶהֱי בְּפִי לְאֵל שׁוֹמֵחַ¹⁰ :

זוה פירושו, עת תנועה, ש תנועה, ערי יחד; רצון שתי תנועות, לה יחד; פתח שלש תנועות. ודע כי החי"ת של להפתח הוא נקוד בתנועה אשר כתבתי למעלה ר"ל תנועה גנובה.

ז. דע עוד! יש לנו שיר שהוא שתי תנועות ויחד, ושתי תנועות ויחד, ושתי תנועות, כמו,

הַשְּׁבַל וְיִרְזַע אֲשׁוּ נִבְחִי.

וּלְעִלְגֵי שָׂפָה אֶחָו רֹחִי:

⁸ אזכרות ר' שלמה בן גבירול.

⁹ פזמון לה"ר גרשום כ"י אללי. וכראה לי שהוא אביו של רלב"ג.

¹⁰ הוא מה שזכר בו הרמב"ם ז"ל ביום הכפירים ויש שיטוי נועט, ליל אהי תחת, יום בו אהי.

זה פירושו, הש תנועה, כל תנועה, וי יחד; דוע, שתי תנועות, אשו יחד; נכחי שתי תנועות.

ה. עוד יש לנו שיר והוא משקל גדול, חסר תנועה בהשלמה, כמו שעשה זקני הרב ר' שמואל הפיאבי מ"כ,

עד אן אויל תישן ולא תעוד לך.

השגבם והתניצב למול קונך:

זה פירושו, עד תנועה, אין תנועה, אויל יחד; תישן שתי תנועות, ולא יחד; תיעור שתי תנועות. לך תנועה; השכם שתי תנועות, והת יחד; יצב שתי תנועות, למול יחד; קונך שתי תנועות.

ט. עוד יש לנו משקל מרובע והוא שתי תנועות ויחד, ושתי תנועות, ושתי תנועות ויחד, ושתי תנועות, כמו שעשה ר' שלמה בן גמירול ז"ל,

שער אשר נסגר קומה פתחהו.

יצבי אשר ברח ארלי שלחהו:

ומכאן ואילך לא אבאר לך יותר כל פסוק ופסוק, כי לפניך הוא מנוקד ועתה בעצמך תבין מאלך. כי חמלת ה' עליך.

י. עוד אם תרצה לעשות שיר שיהיה שתי תנועות ויחד, ותנועה ויחד ותנועה, כמו,

איך לא אבקש מזוני יען שערינו נעולים:

ובין מאלך כי חכם אתה.

יא. עוד דע! כי יש לנו שיר שהוא שתי תנועות ויחד, ושתי תנועות ויחד, ותנועה ויחד ושתי תנועות, כמו,

בזמן אשר ימטיר נדבות עלי רשא.

ובתום פרחיו בא כבדך ואלגביש:

זה השיר אין לו שום יחס כלל.

יב. עוד יש לנו שיר שהוא שתי תנועות ויחד, ויחד ותנועה, ויחד ותנועה, כמו,

אֹרְחָה לְשֵׁם בְּאִפִּי נְשָׁמָה.

רָמָה וְשֵׁם בְּאִפִּי נְשָׁמָה:

יג. עוד יש לנו משקל מרובע והוא שתי תנועות, ושלוש תנועות כמו,

שׁוֹחַר הַיִּיתִי. קוֹדֵר הַלְבֵּתִי. אַחַר דְּבַרְתִּי. חֶבֶל גּוֹרְלִי:

יד. עוד יש לנו שיר שהוא תנועה ויחד, ב' תנועות ויחד, תנועה ויחד;

תנועה ויחד, תנועה ויחד, תנועה ויחד, יחד תנועה, כמו,

אֲשֶׁרוּ נָתַ דְּרָכֵי לְכָבוֹד.

אֲמָרוּ שִׁיר לְשׁוֹכֵן עֲבֹת:

הא מקום אל. בָּחֲרוּ דָבָר אֵל. וְדָבָר בָּחֲרוּ אֵל. בְּשִׁיחִים עֲבֹת:

טו. עוד דע! כי יש לנו שיר שהוא שתי תנועות ויחד, ושתי תנועות

ויחד, ושתי תנועות; ושתי תנועות ויחד, ושתי תנועות ויחד, ושתי

תנועות; כמו:

אֵלֵי לָךְ גְּרֹי וְיָדוּעַ.

כִּי אֵינִי רְצוֹנִי רַק רְצוֹנְךָ:

פה נשלמו החמשה עשר מיני השיר אשר הם אמהות לכל שיר

העולם. וכל השירים הבאים והנמצאים והנוכחים חוץ מאלה הט"ז

מינים, כולם הם בנות לאלה וממקורם יצאו. והם חמשה עשר כנגד

ט"ז ימים שהם מאחד בניסן עד יום הפסח, שמאחד מניסן התחילו

ישראל להפטר מן השעבוד של מצרים ולכן חכמו השיר חמשה

עשר שירים, ר"ל ט"ז מיני השיר. שכן אמרו ישראל ביום ט"ז בניסן,

שיר ושבת כשאכלו את הפסח. וזה שיסד הפייט במה שנאמר ואכלו

שם את הפסח בהילולים ושירים. והם חמשה עשר כנגד ט"ז מיני

זמר שהיו במקדש ובהם היו משוררים הלויים על הדוכן. וכנגד אלו הט"ז

מיני זמר, חלקו בעלי השיר ט"ז מינים על מלאכת השיר.

¹¹ אין זה אלא טעות המעתיק הראשון ואין בידי לתקן.

עתה אבאר לך הדרך גזומא והפלגה במלאכת השיר. דע אחי! כי מלאכת השיר יש בו דברים דברי גזומות ודברי החולים ודברים לא אמתיים. כי לא נדחקו בעלי השיר אלא לכד שישוו דבריהם במלכים ושואים כדי להיטיב המאמר, ודקדקו בנחים ובנעים, וישימו מלות זרות ויסיפו דברים ויגרעו מלות אע"פ שאינם מכוונת המאמר, ויכזבו הדבר. ועם כל זה לא יחושו אע"פ שהדברים נמנעים, ר"ל בדברים שיביאו בשיריהם. וכבר ידעת מה שאמרו בעלי ההגיון¹² שהדברים נחלקים באיכותם לשלשה חלקים, כולו אמת או כולו שקר או מורכב משקר ומאמת. וזה נחלק לג' חלקים: רובו אמת, או רובו שקר או שווה האמת והשקר. כולו אמת המופת, כולו שקר השיר, רובו אמת הניצות, רובו שקר הטעאה, כאשר ביאר אותם ראש הפילוסופים אריטולוס. ואתה ידעת מה שאמר החכם, מיטב השיר כזבו¹³. ואמרו חכמים על המשוררים, מה תחשבו כאנשים אשר האמת משובח מכל אדם לכד מהם, והכזב מגונה מכל אדם לכד מהם.

לכן שירי דוד ושלמה ואסף והימן ויהונן כולם אמרים אמתיים, אבל השירים שלנו כולם או רובם שקר וכזב. ולכן הראשונים השירים שחברו הבדילו בין האמת והשקר, אבל אנחנו מכדילים בין הטוב והרע. ומכאן חוכן להבין ההפרש שיש בין שירנו לשיריהם, כהפרש אדם והכדלחו קודם שיחטא, שיצא מן המושכלות, ושם אל המפורסמות, כאשר מן הפסוק יצא, והייתם כאלהים יודע טוב ורע, וכתיב, וידעו כי עירמים הם. והוצרכתי כל זה להזכירו לך, למען לא תטרח ברצותך לחבר שיר להביא בשירך דברים אמתיים, ולדקדק שלא תביא דברים זרים או דברים נוספים, או לחסר מלה או להוסיף דבר, על כל אלה אינך צריך להזהר, אלא על דבר אחד אתה צריך להזהר, שלא תוסיף ולא תגרע לא מלך ולא משרת, אבל בכל דבר אחר אל תטרח. ואז תהיה המלאכה הזאת נקלה בעיניך, ואתה שלום,

אבשלום בן משה מזרחי.

¹² עיין דרכי נועם לר' משה בן חניני.

¹³ עיין כחלק קדומים, וחברת שנית דף כ"ז, להחכם יסודה המוסטה לייב דוק עם.

ח

אחר אלה הרברים ראיתי לבאר לך עוד קצת משקלים ממשקלי בעלי השיר. דע! כי כל המשקלים הגדולים הם י"ג תנועות וה' יחידות. וזה הוא נקרא משקל גדול חסר יחד אחד באמצע ותנועה בסוף. כי הוא ד' יחידות וי"ב תנועות.

עוד דע שיהיה בהשלמה שלו מן הפסוק, אותו השיר יקרא מיוחס מפני שהוא מן הפסוק, כמו שעשה רבי יצחק פולקר כששלח לו אבנר את המגלה שחבר וקראו מנחת קנאות, והיה משומד כשחברה. זה שלח לו ר' יצחק.

מִנְחַתְךָ שְׁמֵתָה וּמַעֲלָה מַעַל . . . כִּי נִטְמָאָה פְּחַרְךָ יְדֵי הַכְּעָלִי:
לְבֹן תִּקְנֶאָה בְּהַבְּשֵׁשׁ . . . אִם תִּיּא כֶּבֶת נִכְרִי וְעָרַל בַּעַל:
אוֹלָם לְנִכּוֹתַי שְׁלַחְתָּה לִי מִי . . . מְרִים בְּדַקְתֶיהָ וְכוֹסָה רַעַל:
בְּטָנָה רָאָה צָבְתָה יִרְבָּה נִפְלָה . . . כִּי מַחְשַׁבֶת שְׂוֹא לִבִּי גַעַל:

וזה השיב לו אבנר לקול שחל ושגגתו חלוש לב. למרחוק אֲחֻזְתָּהּוּ רְעָרָה:

שְׁהִי אֲנִיוּ הַצְּלָנָה לְשִׁמְעוּ . . . וּמָה יַעַשׂ כְּבוֹא יוֹם הַפְּקָדָה:
לְזֹאת רַעַשׂ וְהַתְּעַשׂ וְרָנִו . . . וְגַם יִצְחָק הֵלֵא חֲרָד חֲרָדָה:

וזה תשובת ר' יצחק שגגת ליש או צעקת איש . . . נְהוּם פִּישׁ נָחֶשׁב אֲצֵלִי:

אֵךְ שְׁחַל בְּדַמּוֹת גַּחַל . . . וְיָנֵשׁ גַּם יָד עֵשׂ מִקּוֹלִי:
כִּי כָל נַעֲלָם רָוִי עוֹלָם . . . לֹא נִרְחַעְלָם מַעֲזֵן שְׂכָלִי:

לֹא חֲרָדְתִּי אֵךְ עֲלִיתִי . . . כָּל הַשּׁוֹמֵעַ יִצְחָק לִי:
הנה הראיתי לך גם כן השיר מיוחס אך הוא.

ודע! כי פירוש פיוט ניגון, שנאמר, והיה כמנגן המנגן והיה עלי יד ח', מתרגמנין, והוה כמפייט פייטא. הרגום ירושלמי.

עוד דע! כי פירוש פזמון עניה, שנאמר, וען איוב, מתרגמין, ופזים איוב. תרגום ירושלמי.

ודע זה גם כן! שאם תרצה לעשות שיר שיהיה הפסוק האחד החצי כסדר האחד והחצי האחר כסדר אחר, תוכל לעשות כמו שהם השירים לפניך.

ואם תרצה לעשות שיר שהפסוק האחד יהיה כסדר האחר, כמו שעשיתי אני, עשה כמו זה,

אוֹדָה לְאֵל צִוְיִי בְּכָל לְבִי . כִּי הוּא לְבַד שִׁבְרִי וּמְשַׁנְּבִי:

קְדוֹשׁ וְנוֹרָא הוּא לְעוֹלָמִים . תּוֹשֵׁב לְבָן עֶבֶד בְּגִי רָמִים:

לְבָן לְעוֹלָמִים אֶקְדֶּם לוֹ . שִׁירִים וְתוֹשְׁבֵיחוֹת לְמַתְלָלוֹ:

עַל בֶּן יְהוֹי שְׁמֹקָה בְּתוֹשְׁבֵיחוֹת . נִמְצָא בְּפִי הַכֹּל בְּהוֹדְאוֹת:

ודע! כשתרצה לעשות זמר או פייט או פזמון או סליחה או אופן או תחנון או חטאנו, אינך חושש בתנועות וביתדות, ומעט תמצא אפילו בשירי רבי שלמה בן גבירול רב יהודה הלוי ור' אברהם אבן עזרא שהיו שלם בתנועות או ביתדות. לבד הוזהר באמצע הפסוק והסוף שיהיו על משקל אחד כולו, כמו שבמשלים זה יהיה משלים זה. כמו, רי"ם, רי"ם. או ת"ם, ת"ם. או ר"ר, ר"ר. וכדומה להם.

ודע עוד! שאם תרצה לעשות שיר בלי טורח, חשוב בלבך מה אתה רוצה לחבר, או משקל גדול, או משקל קטן, או איזה שיר שתהיה. גם חשוב בלבך מה אתה רוצה לומר בשירך, והציע דברך בלשון הקדש. ואחריה תשוה התנועות והיתדות, ואם לא יביאו לך בשוה, הוסף מהמלות הנוספות על מלאכת השיר הכתובות למעלה, ואז תהיה כל השיר הישיר בעיניך, בלי שום טורח ובלי שום עמל, ותשכיל ככל אשר תעשה.

ועתה! שים דעתך לדעת, כי במלאכת השיר תפגע לפעמים במלה אחת, ותזדמן לך בחצי הפסוק, אתה תצטרך להפרידה באמצע, וכאשר יקרה לך זה אל תחוש אלא הפרידנה כדי שיבא שירך במאזני צדק, כמו,

חֲבֵמָה וְשֹׁקֵל לוֹ וּמַדַּע וְחֶבֶר. וְהִבְרֹו אִם הֵם לְפָנָיו לְסִבְלוֹתֵימָם:
הוּא הוּא הֵלֵא זָכָה לְבֵן עֶבֶר. הוּוּ וְחֶבֶר הֶלְכֹות חֵילִין קְצָרוֹתִים¹⁴:

ודע! כי המלאכה הזאת צריכה התעסקות, ואם בה תרגיל תהי נקלה
בעיניך. ואם תתראל בה תניחך וחברח מפניך.

עוד דע! כי כשהדע כל אלו הקבלות, אפילו כשתבא במלאכת השיר
ודקדוק, תוכל לחבר כל דבר שתמצא, בין יוני בין לועזי בין אשורי, לכר
שחזור בתנועות וכיתדות.

ותשלם כל מלאכה על סדרה, בדרכי משקלי השיר וזמרה, על ידי
אני הקטן והצעיר לבית אבי מאיר כרמולי איש צרפתי, בעשורי לחודש
אייר שנת חמשת אלפים וארבע מאות ועשרים, למנין שאנו מונין היום
לבריאת העולם. ה' יזכינו לעולם שכולה טוב אמן.

¹⁴ השיר הזה נראה לי הוא מפסקי מסכת חולין בזירים שקלים, אשר
זכיר ר' משה בן חנינ בפרו דרכו נעם כלשון זה, גם בהיותי בארץ
ישועאל ראיתי כל פסקי מסכת חולין בזירים שקלים שכתתי גם הנוצרי.
ואפשר שהוא ר' גם טוב פלקיירא אשר זכיר בפרו המנקש שחבר
הלכות חולין בזיר. וזה גם דעת החכם יהודה הווכנה ליי דוקעם.

אולם בספרים שבהם חזרה המלאכה יי תעלה דעה שיש! תעלה
שאלה, ואולם הדברים דומים הוא. ואולם שיהי דף שחזרו, ויהי
שם, ויהי יאמרו קדוש אשכי הם העושה את זה וזהו זה דף דוק

הוספה לאמרי שפר

מאת

המוציא לאור.

א

המחברת הרכיעית והיא מחברת חיי אדם

מדרגות שנות האיש והאשה.
כל אהת ואחת סופה קשה:

הבקר אור והשמש בנכורחו. על פני תכל הופיע יפאתו. ואגלי
טל נוצצים לקראתו: שלל צבעים לבנות ושריקות. אדמדמות וזרקקות.
קרני חרס מעליהם מריקות: ואני יצאתי שער העיר נחוץ. ללכת ולהתהלך
בחוץ: לשוח בשדה בין צמחים ושיחים. יופי דוראים ופרחים. ושושנים
בין החוחים: ראיתי וישמח לבי. אף רוחי יעלו בקרבי: האדמה העירה
משנתה. ותעד עדיה וחלייתה: על ראשה בחר נצנים. לבושה לבוש
שנים. ציץ ופרח עם נטעי נעמינים: ואשא עיני ואראה מקום בירכתים.
נחמד למראה ותאזה לעינים. לקול המות נחלי מים. תשמח נפש
ותצלנה אזנים: והי כי שמה באתי. והנה בחור אחד מצאתי.
אשר הלך ומרר לקראתי: ויאמר ברוך בואך. אמש בהיכל
החכמה ראיתך. ולתלמיד מליצה ושיר ידעתך: ועתה לו אתה
חשמעני. לך לך למקום מורי ואדוני. נור הודי ופאר זמני: הוא
אבינועם נודע בשערים. מודע וגואל למליצות ושירים. העמוד הימיני
לחרווי העברים: הוא אבינועם ראש הנכבדים. ובעל מעשים נחמדים:
ולו בן חכם בבית השיר יחזיק בדק. ומליצות הראשונים ישקול במאזני

צדק: עוד לו בת יפה כתרצה. והיא גם היא מדברת שיר ומליצה. והיא לכה במשוררות נשים נרצה: עודנה מדבר וכלבי יקוד התשוקה מכעיר. ושאלתי אותו על שם העיר. ויאמר לי כי קרובה היא להר שעיר: עוד סוף דברי הבחור לא שמעתי, והרים וגבעות כבר דרכתי. עד אל בית אבינועם הגעתי: ומצאתי נגיד מגזע היחס והמעלה. חכם שלם ומאוד נעלה: זקן נשוא פנים ונחמד. חכמתו ושכלו לא ימד. כי דרכי הקדמונים למד: כל שירי דור ודור מעמנואל. עד ינאי וקליר אבון ושמואל. ידע על פה ומגידם לכל שואל: ולפניו שני בניו. פניני רעיוניו. ספירי הגיוניו. ומחמדי עינו: שתי צנתרות הזהב. המריקים מעליהם הזהב: אחיטוב בחור טוב. אין בכל הדור משורר ממנו טוב: כי ה' נתן לו מענה לשון, על כן הוא במלאכת השיר ראשון: ואחותו עלמה והרה. יפה כלבנה וכחמה ברה. ועל נעמה תקרא שמה דבורה: לשונה לשון זהב והאדרת. במור מליצה מקוטרת. ועל בנות השיר גברת: מהרתי לבא לקראתם. וקדמתי בשלום אותם: וישיבו לי שלום שלום. מה הביאך הלום: ואען ואומר, נפשי צמאה למליצת השיר. ואמרתי לנפשי לך לאבינועם העשיר: אשר נדיבותיו יפתחו הלבבות הסתומים. לקבל חרוזים מחוקים ושירים נעימים. ועתה אמור נא לי מוזרות הראשונים. אין ערוך עליהם בשירי האחרונים. אז ישיר אבינועם זאת השירה. אשר מליצותיה כשמש מאירה. כי רוח שמואל הנגיד עליה זוירה. לא ישקל כסף מזורה:

בְּשֵׁנָה או שְׁנַתִּים לַיֶּלֶד.

רְחִישָׁה יֵשׁ כְּצַפְעוֹנֵי נְחָשִׁים:

וְבֶן עֶשֶׂר וְקֶסֶף בֵּין אֲבֹתָיו.

בְּאָרֶץ פְּגָדֵי בֵּינוֹת תִּישִׁים:

וְבֶן עֶשְׂרִים אֲחֹב לֵלֵב וְאוֹהֵב.

לְהַתְּפֹאֵר וּמִתְּהַדֵּר לְנָשִׁים:

וַיִּתְרָאָה וַיִּתְנַאֵה בְּכָחוֹ.

וְשִׁחְרוּתוֹ וְהוֹדוֹ בֶּן שְׁלֹשִׁים:

ויתמם ויתחבר כבאו .
בארבעים לרעיו הישוישים ;
וייקץ משנת ילדות ושחרות .
בלבון ראש וזקן בן חמשים ;
ובלהות הזמן עזרות ושבות .
עלי איש עת אשר יבא בששים ;
ומששים לשבעים גאנח מן .
פאב זקן ונכאה בין קדושים ;
וילכד הזמן את בן שמונים .
במלפדתו ופתיו תוקושים ;
ויתערבו לבן השעים דרכיו .
ולא ידע קצירים מתרושים ;
ובן מאה ומי יגע למאה .
לתמם ילכו אליו אנשים ;
ובן מות אחי תולע ורמה .
מאוס אחים מגאל תלבושים ;
תלא אזכיר דבר נהי לקונן .
לבכי בו וגופי לתדשים :

והי כשמוע אחיטוב את השירה הרמה . ויזכור את אברהם ואת
שירתו בן אדמה . אשר על ידו נצבה וגם קמה : וישורר את השירה
הזאת . כאלו היתה כתובה בחזות :

בן אדמה יזכור במולדתו .

כי לעת קץ ישוב ליולדתו :

קום והצלח אמרו לבן חמש .

מעלותיו עלים עלות שמש :

בין שְׂדֵי אִם יִשְׁכַּב וְאֵל יִמְשֹׁךְ
צִנְאָרֵי אָב יִקַּח לְמַרְבְּכָתוֹ:
מִה תֵּאֵיצוּן מוֹסֵר לְבֵן עֶשֶׂר.
עוֹד מְעַט קָט יִגְדֵל וְיִסָּר:
דַּבְּרוּ לֹא חֵן וְיִתְבַּשֵּׁר.
שְׁעִשׂוּעֵי יוֹלְדָיו וּמִשְׁפַּחָתוֹ:
מִה נְעִימִים יָמִים לְבֵן עֶשְׂרִים.
קַל כְּעוֹפֵר דּוֹלֵג עַלֵי הַרִים:
כִּי לְמוֹסֵר לֹעֵג לְקוֹל מוֹרִים.
יַעֲלֵת חֵן חֲבָלוֹ וּמִלְבָּדָתוֹ:
כִּי שְׁלִשִׁים נָפֵל כִּיֹּד אִשָּׁת.
קָם וְהִבִּיט הֵנֹו כְּתוֹד רֶשֶׁת:
יִלְחָצוּהוּ סָכִיב בְּגֵי קֶשֶׁת.
מִשְׁאַלּוֹת לֵב כְּנִיּוֹ וְלֵב אִשָּׁתוֹ:
נַע וְנִכְנַע מִשִּׁיג לְאַרְבָּעִים.
שֵׁשׁ בְּחֻלְקוֹ אִם רַע וְאִם נְעִים:
רֵץ לְדַרְכּוֹ וַיַּעֲזוֹב רַעִים:
עַל עֲמָלוֹ יַעֲמוֹד כְּמִשְׁמֶרְתוֹ.
כִּי חֲמֻשִׁים יִזְכּוֹר יָמֵי הַכֵּל.
יֵאָבֵל כִּי קָרְבֵי יָמֵי אָבֵל:
כִּי כַעֲנִיּוֹ אֵת כָּל יִקַּח תַּבַּל.
כִּי יִפְחַד מִן קַרְבָּה עֵתוֹ:
שְׂאֵלוֹ מִה הִנֵּה לְבֵן שְׁשִׁים.
אִיזוֹ כְּמַעֲשֵׂי בָדִים וְשִׁרְשִׁים:

כי שְׁרִדְיוֹ דָּלִים וְנַחֲלָשִׁים. הַיְהוָה חָצַק
לא יְקוּמוֹן אִתּוֹ בַּמִּלְחָמָה: הַיְהוָה יָצַק
אם שְׁנוֹתָיו נִגְעוּ אֵלַי שְׁבָעִים. הַיְהוָה חָצַק
אֵין דְּבָרָיו נִרְאִים וְנִשְׁמָעִים: הַיְהוָה יָצַק
רק לְמוֹשָׁא יִהְיֶה עָלַי רַעִים. הַיְהוָה חָצַק
מַעֲמָם עַל נַפְשִׁי וּמִשְׁעֵנָהּ: הַיְהוָה יָצַק
כֵּן שְׂמוֹנִים טוֹרַח עָלַי בְּנֵי־אִי. הַיְהוָה חָצַק
אֵין לִבּוֹ אִתּוֹ וְלֹא עֵינָיו: הַיְהוָה יָצַק
בּוֹ לְיֹדְעָיו לַעֲגֹ וְלִשְׂבָּנָיו. הַיְהוָה חָצַק
רוֹשׁ בְּכוֹסוֹ גַם לַעֲנָה פִתּוֹ: הַיְהוָה יָצַק
אַחֲרַי זֹאת כַּמֶּת יְהִי נֶחֱשֶׁב. הַיְהוָה חָצַק
אֲשֶׁר־י אִישׁ נֶחֱשֶׁב לְגַר הוֹשֵׁב: הַיְהוָה יָצַק
אֵין בְּלִבּוֹ רַעִיוֹן וְלֹא מִחְשָׁב. הַיְהוָה חָצַק
רק לְאַחֲרֵית נַפְשׁוֹ וּמִשְׁכַּרְתּוֹ: הַיְהוָה יָצַק

בטרם כלה אחיטוב לדבר. דברי בן עזרא מעיין המתגבר. מפרק
הרים וסלעים משבר: ויאמר ברוך המשורה השירה החמודה. בימיו
חושע יהודה: אחרי כן פנה אל אחוזו היפה. אשר אמרותיה אמרי
צרופה: ויאמר, הגה המשוררים ששמעת שיריהם. מדרגת שנות האיש
לכדה שרו בחרוזיהם. ואל שנות האשה לא שמו מגמת פניהם: והנני
מיחל מגודל בקיאתך. את טובת שכל רב חכמתך. להודיע לי שיר
ממשוררי אהבתך: אשר חרוזים עשו כחכנתם. על שנות האשה ומדרגתם.
ואני לא ידעתם ולא ראיתי אותם: ותען דבורה ותאמר אחי אהובי.
עטרת ראשי וחמדת לבבי: הא לך שיר לפלוגי אלמוני. מכחר השירים
על הענין יודע אני.

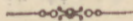
בת נְעוּרִים תִּעַרְבַּ לְחֻמְדֵיהָ. הַיְהוָה חָצַק

עת כלותה רחמי ידיה: **איש**
אין לבת חמש בין ולא ערמה: **איש**
הבך ותשחק כל ידעה על מה: **איש**
לו בידה לשם ואהלמה: **איש**
התגם כמלא כף מגדיה: **איש**
כה וכה בת עשר מהלכת: **איש**
היא כבכרה דרבה משרכת: **איש**
עת מלאכת מטוה ומסכת: **איש**
תעשה או יצרו צעריה: **איש**
בת חמש עשרה היא לעינים: **איש**
האנה פשמש בצהרים: **איש**
נתכני לה שער ושדים: **איש**
מופתיה תחת בגדיה: **איש**
נגעה אל עשרים יפהפיה: **איש**
היא כמגדל בנוי לתלפיה:
נעלת חן עגלת שלישיה.
חושקה צוף יטעם בשותיה:
בת שלשים מה רב מאד הורה.
כי פקדה יוצרה והולידה:
עת חצות ליל תלין בחיק רודה:
או בנה מצדו ינידה:
מנתובות חשק ושעשעים:
נטטה עת תשיג לארבעים:
כוס מנתה מה טוב ומה נעים:

בְּחֻזְקָהּ סָבִיב יִלְדֶיָּהּ:
בֵּת חַמְשִׁים נִגְעָה לְזַקְנָהּ.
קוּ לָקוּ גַם לָהּ וְעַדְנָהּ:
נִטְשָׁה אֶת נְזֻמָּה וְחִלְתָּהּ.
תַּעֲזוּב אֶת בִּתָּהּ צְמִידָהּ:
הִשְׁכְּבוּ הַרְזָאוֹת לְבַת שָׁשִׁים.
אָז הָיָה לָהּ מִיִּשׁוּר לְמַעֲקָשִׁים:
מִלְּאֲבִי שִׁיבָה חֲלָצוּ חוֹשִׁים.
נִרְזַנּוּ עַל רֵאשִׁיהָ גְדוּדֶיהָ:
נִגְעָה אֶל שִׁבְעִים וְאַזּוּ נָמַר.
טַעֲמָה עַד תִּקְרָא לְמַתּוֹק מַר:
גִּלְבָּדָה עַל עֶרֶשׁ כְּחַא מִכְמָר.
שֶׁת זְמַן עַל רִגְלָהּ מִצוּדֶיהָ:
בֵּת שְׁמֹנִים מִשָּׂא לְכָל בֵּיתָהּ.
הִפָּה וְחִלִּיל יִשְׂאוּ בְיוֹם מוֹתָהּ:
יַעֲשׂוּ מִשְׁתָּה עַל קְבוּרָתָהּ.
יִנְקְרוּ שֵׁם טוֹב מִעֲבָדֶיהָ:

ויהי בשמעי חוקף שיריהם. וצחות מליצות לשוניהם. שמחתי מאד
בחברותיהם. ונקשר לבי בעבור אהבתיהם: וישחתי עמהם חודש ימים.
וחבלים נפלו לי בנעימים: לראות שירות נשכחות. ומליצות נדחות, ששרו
מלפנים בעלי צחות: בספרד קטלוניא ופרובינצא. משם השיר והמליצה
חצא: אח"כ נסעתי מהם. ועזבתי לבי עמהם:

ב

שיר לְכבוד

לואים פיליפום הראשון

מלך הצרפתים

ביום נשאו בחר מלכותו:

אשריה ארץ שמלכה

בגיהורים:

קהלת י' י"ג.

אלהים מושל עמים.

מוליד גוים בעוון.

ועמיד שרים ומלכים.

ניטעם ונחם בעצתו:

רם הוא על כל רמים.

בשמים ובארץ כבודו.

עיניו יהווי בגיא אדם.

עפעפיו יבקנום סלה:

עת אם יאנח עם ישראל שיהאם
סחת שקט מושלים. החסד הזה
יתן לו עז ותעצמות. ויהאם
ומכל צרותיו יושיעו: יהאם

בתגליא יפה מולדתיו. ויהאם
הן את ראיית זאת. ויהאם
לשוא שמוחו עריצים. ויהאם
בעשן מארבה עברו: ויהאם

זה ארבעים שנה. ויהאם
קול דרור נשמע בארץ. ויהאם
אך לחנם תקנה. ויהאם
אלף אויבים לנגדך קמו: ויהאם

מחוץ שקלה הרב. ויהאם
מבית אימה וחסה. ויהאם
אפסד מסביב צלמות. ויהאם
וקנאת ביתך אכלהך: ויהאם

על שממות פסאך. ויהאם
זרים ונודים ישבו. ויהאם
במעצות רשע ואברון. ויהאם
יפי שתוסוף הרסו: ויהאם

פאריש מכלל-יופיסין חזאן בא דע
הוד וחקמת סבל. צוים געשע חכם
למה ארמך באמין יאמין זי זי זי
למה בגדולה וגבורה: זימלען ארמין

ראית עמך בערך שפליגן אונז-הים
לחויז ביר איש-בלעל. זימלען זי זי זי
דתי קדש הפיר. זימלען זי זי זי
ובדרור החרות פשע: זימלען זי זי זי

ותקם בארי זעם. זימלען זי זי זי
ומשנה קל פרוץ. זימלען זי זי זי
קראת לאהובך. זימלען זי זי זי
בן פורת אורליאנש: זימלען זי זי זי

מה יקרת פליפוס. זימלען זי זי זי
בדהגריד בלקר. זימלען זי זי זי
מה גדלת מאד. זימלען זי זי זי
באת ושלום יסרת: זימלען זי זי זי

ותצא בנונה צדק. זימלען זי זי זי
למשום אותך למלך. זימלען זי זי זי
וכל ארץ צרפת. זימלען זי זי זי
המון חוגג קרמה פניך: זימלען זי זי זי

גם היא בת ציון.

אל רגלי כסאך נופלה.

פְּנֵיהָ הִדְוֹת־עוֹ וַיִּצְהָלוּ.

וְדַמְעַת־גִּיל הִדְמַע עֵינָהּ:

רָאָה שְׁפָחֶיהָ נְעוּתֶיהָ.

אֶל אֱלֹהֵי תַחַן הִפְלָה.

אָמְנָא תָּן שְׁלוֹם לְאַרְצוֹ.

בְּשִׁלְוָהּ מוֹלְדָהּוּ נִצְחָה:

מִשְׁרָשֵׁי חוּמְרֵי עוֹזוֹ.

נִצְרֵי הַדַּעַת יִפְרוּ.

יִנְהַל בְּמִישׁוֹר חֻקָּהּ.

וּמִסַּחַר עַמּוֹ סִלָּה:

אלו החרוזים שעשה רבי מאיר הצרפתי שקראוהו חכמי ספרד רבי מחשך, ועשה אותם להכעים כנגד שני חכמים מחוכמים, ישרים וחמימים, כאשר נודע בכל העמים, שאחד מהם הרמב"ם, והשני ר' יהודה חריוזי.

אנשי מינות, אומרים לגנות, אין החורה רק חזיון:
אין המכתב, כאשר נכתב, כי יש סודות בגליון:
חשב כופר, כי הספר, פעם משל פעם דמיון:
דבר שלי, על הפליא, לא האמין רק בנסיון:
על החריוזי, אשפך רוגזי, יהיה לעג ולבוזין:
הוא המעתיק, רעה המתיק, כתב ספרו ברעות רעיון:
אמר בשחוק, מלב רחוק, תעמד חמה אל בן גוריון:
ובהגדות, פירש חרות, שלא קבל מאבטליון:
נתן מוקש, אל דור עקש, לא יוכל על זאת נקיון:
יקח בושנה, כתב שטנה, בדבר מלאך ההריון:
לנו עדים, על השדים, יוסף שידא בן חמליון:
לשר מאיר, הרב וגביר, סלון ממאיר עד כליון:
על כל שוגה, מורה הוגה, על יונק כקיקיון:
הרף מורה, מן המורה, המנע מן ההגיון:
אך ההודע, אל המדע, משם השמיל דעת עליון:
דברי סופרים, בו נזכרים, בהם החזק מאין רפיון:
בסוד נשמות, אם הוא בדמות, לדעת זאת אין לך רשיון:
אך האמן, ואמור אמן, כי יש מנהיג יושב חביון:
ידע לבי, צור משגבי, מלך עשה לו אפריון:
שכן סיני, ובמשכני, ושכינתו שכן ציון:

עורה עמי, אל עם חרמי, עורי צרפת לבשי שריון:
על בדרש העיר, חמה נבעיר, על מקצתם יקר פדיון:
אז יכרר, לב עם סורר, אז יאמן בחזיון:

החרוזים הנזכרים מצאתי בכ"י ישן אשר בידי, עם תשובת ר' יצחק
בן זרחיה אחד מהמשוררים הנכבדים אשר כתב בגנות ר' מאיר
הצרפתי המכונה ר' מחשך. הוא ר' יצחק בן זרחיה, אשר קם גם
נגד רבי משולם בן שלמה איש פיירה. ואלו החרוזים מצאתי כתוב ג"כ,
בקובץ ק"ע מקבוצי אורטורי אשר באוצר ספרי הקיסר בפאריש, על שם
ר' מאיר הצרפתי. ויש מיחסים לר' משלם בן שלמה דפיירה, ואין להם
אות ומופת על זה, תחת שר' יצחק בן זרחיה כתב בפירוש בתשובתו:
דברי מאיר, ומה לך מאיר ולא: דברי משלם או מה לך משלם.
מאיר זה הוא ר' מאיר הכהן מנרבונא, אשר הוצרך לעזוב עיר
מולדתו, והלך לעיר טוליטולה ומת שם. בחודש מרחשון שנת חמשת
אלפים וכ"ד למנין יצירת העולם. וראיתי בספר מאירת עינים לר' יצחק
דמן עכו כ"י בפרשת שופטים ושופטים: תמה אני על הרמב"ן ז"ל איך
כלל חוברי שמים שהוא חכמת האצטגנינות ואהרי בן בהשגחה פרטים
התיר הענין באגרת ששלח להחכם הר"ר מאיר נרבונני ז"ל.
והיה ר' מאיר נרבונני פייטן נכבד, ויש לי ממנו קדיש, יפה

אף נעים, תחלתו: החכם הר"ר מאיר נרבונני ז"ל.

מה לעבדים מואסי תבן, אשר שורק נמעתו: החכם הר"ר מאיר נרבונני ז"ל.

שרש וענף יעשהו, יהן לאיש פרוי בעתו: החכם הר"ר מאיר נרבונני ז"ל.

אשר ראשי תבות הכתים מאיר. החכם הר"ר מאיר נרבונני ז"ל.

החכם הר"ר מאיר נרבונני ז"ל.

החכם הר"ר מאיר נרבונני ז"ל.

¹ ח"ס ח"ס לוקחתי, חזקתו קלם קלם

² ח"ס ח"ס לוקחתי, חזקתו קלם קלם

ויהי כאשר ראה ר' יצחק בן זרחיה את החרוזים הנזכרים
ויקנא להרב המורה ולבעל המעתיק ר' יהודה חריוזי, ויקם מתוך
העדה קדושה לוניל, ויכתב השירה הזאת כנגות ר' מאיר
נרבוני, הרב מחשך.

אשכור אמאיר.¹ דברי מאיר. ולא אשאיר. פלטה לו:
סגר דלתי. תבין בשתי. ידיו שפתי. שקר חבלו:
חכמות כוזה. ולאיש מזה. גם בן מזה. עצם חילו:
קלות ראשו. קלקל ראשו. הרבה כחשו. הגדיל מעלו:
הוא במורה. חצו יורה. הוא בן מורה. לא תאבה לו:
וברע רחשון. האריך לשון. ככני דישון.² יקוט כסלו:
גם באדוניו. העיז פניו. הרק שניו. מרוב סבלו:
אם יצלם הוא. יאמינהו. כפשטהו. קפר באלו:
ואם יש גשמות. כיד עין ודמות. הוא מוח ימות. אין קימה לו:
על כן שקר. כי לא תקר. בין אור בוקר. לאישון לילו:
שירו צובר. שוא כחוכר. הוא מתעכר. על ריב לא לו:
אל תט אליו. ולמלוליו. ולהחוליו. ורוב חבלו:
ידמה לקרח. עת שסרח. על איש פרח. שקד מקלו:
הוא כאבירם. חלק על רם. במז"ל רם. באמת דגלו:
נפשו תקול. כי החשמל. עשה סמל. הפעור לו:
איך יכנס. מלאך כאש. ברמס בואש. המחללו:
בית שמאי מודים. במאמיני שדים. כי הם בודים. כשוא למקלו:

¹ מלשון סלון מעאיר, יחזקאל כ"ח, כ"ד.
² הוא אחד מנבי עשו (בראשית ל"ו, כ"א) והפרט פה תחת הכלל.

מה לך מאיר. על איש האיר. ככנו יאיר. רב מהללו:
 מִשֶׁה מִשֶׁה. ממורשה. סדרי ששה. פתח געלו:
 הוא כעורה. או במקרא: גם בגמרא. אין ערך לו:
 פיה יבע. חכמות שבע. ודבש נובע. מעין שכלו:
 יצחק³ צורף. סודו שרף. דברי הרף. הרב שלו:

ה

לה"ר שמואל הנגיד ול.

סב דמה לצבי והראך לך פן אַחַמַּד יִפְיֵד וְחַלְקָה בְּעֵינַי
 אֲשַׁנְאָה נִידָךְ וְאַחֹס בְּעַת תָּךְ רַב הַיְקָרָה לְאִישׁ אֲשֶׁר יִקְרַנִּי
 עֵין יְמִינִי תִּפְעַבְכֶּרֶךְ יִאֻנְהָ רַע אֱלֵי אֶהְבִּי וְהוּא עֵין יְמִינִי

חח מִצְבִּי כּוֹס וְאַמּוֹר לִי קָחָה בְּקַבּוּק וְרוּיָן לְבָר וּמְלֵא וְהִכִּיא:
 כִּי וַיֵּשׁ כְּאֵב סְמוּךְ לְלִבִּי וַיֵּשׁ בְּבָר צָרוּ שְׁמוֹר לְהַסִּיר כְּאֵבִי
 הִבָּא בְּלֵב גְּדִיב וַיּוֹסִיף גְּדִי בּוֹת אוֹ בְּלִבְךָ רַךְ וַיִּגְבֵּר כְּלִבִּיא:
 מִטִּיב לֵבב רַע לֵב וְלוֹ יִשְׁמְעוּן לְבוֹת כְּמוֹ שְׁמַעַם לְמַלְךְ וְנִכִּיא:
 בְּכּוֹס מְנַת הַלְקִי וְכוֹסֵי וְהוּא דוֹדִי אֲשֶׁר תִּפְעַץ אֲנִי בּוֹ וְהוּא כִּי:
 בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר אֶמְצָא נְבִיעִים אֲנִי שׁוֹבֵן וְשֵׁם אֱלֹהִין וַיִּצַב לְבָבִי:

³ שם המחבר השיר הזה ר' יצחק בן זרחיה, ובארבע עורים הראשונים
 חתום שמו אסתק, שהוא יצחק בלשון ערבית. והנה הי"א עורים
 הראשונים, כבר נדפסו בקצות טעם וקנים, דף ע' ובעל המניה כתב
 עליהם בטעות לא כודע מחברו. אך בכ"י ישן אשר בידי כמלא בשלימות,
 גם בגמיו מלך נרפת בפאריש, סי' ק"ע לקבולי אורטורי, ראיתי אותו
 בכ"ב עורים. סוף דבר המזכיר הגדול ר' משולם בן שלמה דפרידה מזכיר
 ר' יצחק בן זרחיה, איש ריב, באחד מעיריו אשר ראיתי באוקספורד.

לך יְדִידִי אֶכּוֹל בְּגִיל לַחֲמֶךָ וּבְלֵב טוֹב שָׂחָה רְמִי עֲנֹבֶךָ :
 קוֹם וְדַלֵּג כְּמוֹ צָבִי אִזּוּ יַעֲלִים בֵּין אֲהָלִים וְגִרְדַּעְלִי מִי בְּרֻכָּה :
 עִם חֲבֵרִים יִצְפָּצְעוּן שִׁיר בְּרֻחַב פֶּה כְּמוֹתֵךְ וְסִים בְּעֵת סוּר חֲשֻׁכָה :
 קוֹם וּמֵלֵא שְׁחֹזֵק לְשׁוֹנֶךָ וּפִיךָ בִּי כִּכְר נִרְצוּ לְאֵל מַעֲשֵׂיךָ :

לְכֹנְנִי עֵינַי צָבִי לִי שֶׁרֶת לֵב אֲדַנְּוִי וְצוּר בְּלֵא מְקַמֶּת :
 אִם יִכְבוּ מַיִם אֲהָבִי דוֹדִים לֶךְ בְּקֶרֶב לִבִּי כְּאֵשׁ בַּעֲרֶת :
 קוֹם יְדִידִי קִימָה קָהָה כּוֹס אֲקַדַּח מִמַּעֲסִים רְמוּנֵי בְּעֵת אֲשַׁמֶּרֶת :

גֹּמֵל חֲסָדִים יִשְׁוֹחַסְדוּ וְכֹפֵל אִם לֹא שָׁח בְּמַפְעָלָיו לְאִישִׁים וְלֹא מַלְלִ:
 בָּהֶם וְאִים גִּלְם לְאִישִׁים אֲזִי יִמְחָה חֲסָדוֹ וּמִי יִמְחָה חֲסָדִים בְּמַתְהַלְלִ:

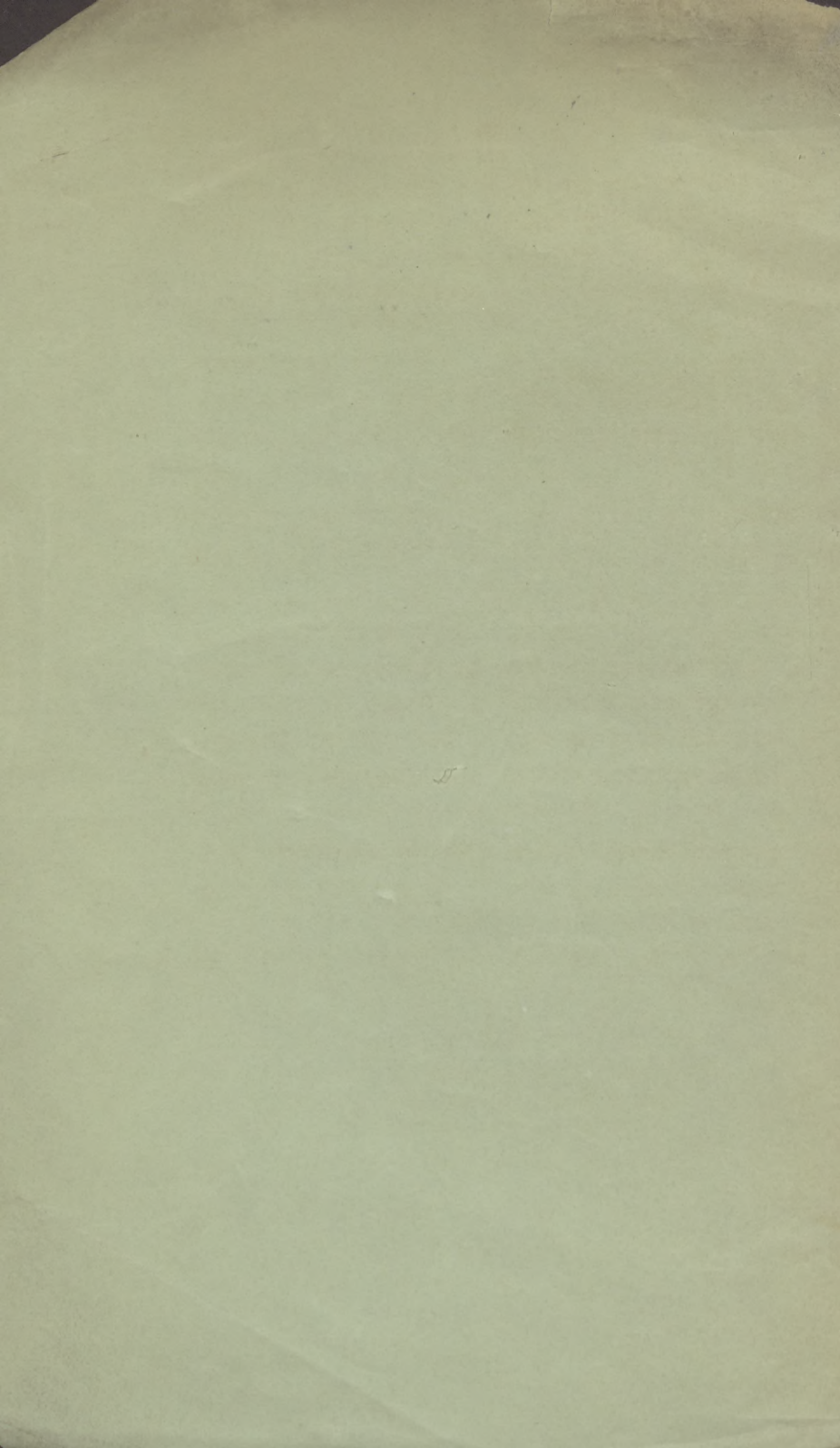
אִתָּה צָבִי עֲלֵג וְאָנָּה פִּנָּה עֶפֶר מְקוֹיִטֵר מוֹד דְּרוֹר וּלְבָנָה :
 בְּסִקָּה לְבָנָה אֶת מְאוֹר כְּכָבִים דוֹר יַעֲלֶה בְּסָה מְאוֹר הַלְבָנָה :
 צָפָצַף בְּלִשׁוֹן רַף וְהִשְׁעֵן עַל שֵׁם פֶּה לְתוֹךְ וּלְסִים בְּעֵת בְּאָנָּה :
 בְּקִשׁ לְדַבֵּר רַע וְאָמַר לִי גַע גִּשְׁתִּי אֲנִי כְּאֲשֶׁר לְשׁוֹנֵי עֵנָה :
 חֲפֵץ אֲמוֹר סוּרָה וְאָמַר סוּגָה חֲשִׁתִּי אֲלֵי סוּגָה כְּמוֹ שׁוֹשְׁפָנָה :

מֵאֲמָרֵי בְּחֻזְתֵי תְּאֲרָךְ יִגְדַל אֲדוֹנִי שְׁעֶרְךָ לֵיל וּפְנִיךָ מְאוֹר הַיּוֹם בְּעֵינַי :
 אֶת צָבִי דוֹדִי וְכָל דוֹדִים אֲשֶׁר הָיוּ דִּבְרוּ בְּךָ כִּי חֲמֻדֶךָ חֲמוּד וָרִים
 לְפָנַי וְכֹל לְפָנַי וְכֹל לְפָנַי

שְׁמַעֵנִי לֵיל שְׁכַנִּי עֵת זְכַרְתִּיד שְׁאוּנִי שְׁאֵלוּ מֵה לֶךְ אֲמוֹר לִי מֵה אֲדַבֵּר
 שְׁכַנִּי

חֲסִי

52.

12